

MAKTABLARDA TASVIRIY SAN'AT FANLARIDA
METODIKANING O'RNI

Mamamatov Ilyosjon Ilxomovich

Qo'qon Davlat Universiteti San'atshunoslik kafedrasida assistent o'qituvchisi

Haydarov Jamshid Umidjon o'g'li

Qo'qon Davlat Universiteti Tasviriy san'at va muhandislik

grafikasi yo'nalishi 02 24-guruh 1-kurs talabasi

jamshidjonhaydarov98@gmail.com

Annotatsiya: Maqolamda asosan tasviriy san'at fanining umumta'lim maktablaridagi o'rni, darslarni samarali tashkil etishda metodikaning ahamiyati va o'qitish jarayonidagi pedagogik yondashuvlar chuqur tahlil qilinadi. Metodik yondashuvlar o'quvchilarda estetik didni shakllantirish, ijodiy tafakkurni rivojlantirish va tasviriy faoliyatga bo'lgan motivatsiyani oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Tadqiqot davomida milliy va xorijiy adabiyotlar tahlili, kuzatuv va pedagogik tajriba metodlaridan foydalanildi. Natijalar metodikaning to'g'ri qo'llanishi o'quvchilarning rasm chizish ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantirishini ko'rsatdi.

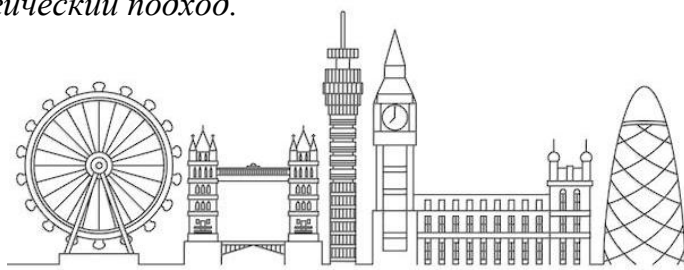
Kalit so'zlar: Metodika, tasviriy san'at, estetik tarbiya, ijodiy tafakkur, pedagogik yondashuv

Abstract: This article analyzes the role of visual arts education in secondary schools, emphasizing the importance of teaching methodology in organizing effective lessons. Methodological approaches play a crucial role in developing students' aesthetic sense, creative thinking, and motivation toward artistic activities. The research is based on the analysis of local and international literature, classroom observations, and pedagogical experiments. The results indicate that the proper application of teaching methods significantly enhances students' drawing skills and creative expression.

Keywords: Methodology, visual arts, aesthetic education, creative thinking, pedagogical approach.

Аннотация: В данной статье рассматривается значение предмета «Изобразительное искусство» в общеобразовательных школах и роль методики в организации эффективного учебного процесса. Методические подходы способствуют формированию эстетического вкуса, развитию творческого мышления и повышению мотивации учащихся к художественной деятельности. В исследовании использованы анализ литературы, наблюдение и педагогический эксперимент. Результаты показывают, что грамотное применение методики значительно улучшает навыки рисования и художественного выражения учащихся.

Ключевые слова: Методика, изобразительное искусство, эстетическое воспитание, творческое мышление, педагогический подход.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Kirish

Tasviriy san'at fani umumta'lim maktablarida o'quvchilarning estetik dunyoqarashi, tasavvur kuchi, ijodkorlik qobiliyatlari va badiiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiluvchi asosiy o'quv predmetlaridan biridir. Ta'lim jarayonida ushbu fan nafaqat bolalarning rasm chizish ko'nikmalarini shakllantiradi, balki ularda borliqni idrok etish, obrazli tasavvur qilish, predmetlar shakli, rangi, fazoviy holati va o'zaro nisbatlarini tahlil qilish qobiliyatining o'sishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois tasviriy san'atning o'quv dasturidagi o'rni faqat amaliy ko'nikma berishga qaratilgan emas, balki o'quvchilarda murakkab psixik jarayonlar — kuzatish, taqqoslash, tahlil qilish, umumlashtirish, ijodiy fikrni namoyon qilish kabi qobiliyatlarni shakllantirishga qaratilgan bo'lib, ularning umumiy intellektual rivojiga xizmat qiladi. Tasviriy san'at fanini samarali o'qitish esa albatta, ilmiy asoslangan metodikani talab qiladi. Metodika — o'qitish jarayonini tashkil etish, darsning didaktik tuzilishini belgilash, o'quv materialini tanlash, dars uslublarini tanlash, mashg'ulotlarni loyihalash, baholash mexanizmlarini belgilash kabi masalalarni qamrab oluvchi murakkab tizimdir. Zamonaviy pedagogika fanida metodika o'quvchining shaxsiy rivojlanishi, mustaqil fikrlashi, kreativ yondashuvi va o'z-o'zini ifoda etish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilganligi bilan ajralib turadi. Shu bois tasviriy san'at metodikasini chuqur o'rganish — san'at o'qituvchisining professional tayyorgarligi uchun zarur shartlardan biridir. Globallashuv sharoitida estetik va vizual savodxonlikning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Raqamli texnologiyalar, multimedia vositalari, dizayn sohasi va kreativ industriyaning jadal rivojlanishi maktab o'quvchilarini zamon talablari asosida tayyorlashni taqozo etadi. Bunda tasviriy san'at darslarining metodik jihatdan to'g'ri tashkil etilishi alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki o'quvchilarni zamonaviy tasviriy faoliyatga jalb etish, ularni ijodiy loyihalarni ishlab chiqishga o'rgatish, ranglar bilan ishlash madaniyatini singdirish, san'at tarixidan xabardor qilish — bularning barchasi metodik yondashuvning sifatiga bevosita bog'liq. Metodik yondashuvlarning o'quvchilar rivojiga ta'sirini ko'rsatib bergan ko'plab mahalliy va xorijiy tadqiqotlar mavjud. Ularning aksariyatida tasviriy san'at darslarining samaradorligi o'qituvchining metodik tayyorgarligi, dars jarayonidagi interfaol usullardan foydalanish, o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish, vizual materiallar tanlash va innovatsion texnologiyalarni qo'llash kabi omillar bilan bog'liqligi ta'kidlanadi. Ayniqsa, konstruktiv chizg'i asosida o'qitish, bosqichma-bosqich rasm ishlash texnologiyalari, kuzatish metodi, ijodiy topshiriqlar va loyihaviy yondashuv zamonaviy ta'limning muhim tarkibiy qismiga aylangan. Maktablarda tasviriy san'at darslarining o'ziga xos tomoni shundaki, bu fanda o'quvchilar bir vaqtning o'zida bilim oladi, amaliy faoliyat bajaradi, mushohada yuritadi va o'z hissiy-emotsional tajribasini san'at orqali ifodalaydi

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Tasviriy san'at ta'limi metodikasi bo'yicha ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, san'at darslarining mazmuni, metodik yondashuvlari va pedagogik vositalari

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

tarix davomida izchil takomillashib borgan. Dastlabki manbalarda tasviriy san'at o'qitilishi asosan ko'chirish metodi, ko'rish kuzatuvi, anatomik tuzilishni o'rganish kabi klassik yondashuvlarga asoslangan bo'lsa, XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab san'at ta'limi pedagogik va psixologik yondashuvlar bilan boyidi. L. S. Vygotskiy, N. A. Rybnikova, B. M. Nemenskiy kabi olimlar tasviriy faoliyatni o'rganishda bolalarning psixik xususiyatlari, estetik idrok, tasavvur va kreativ fikrlash jarayonlariga alohida e'tibor qaratganlar. B. Nemenskiyning "Mirovozzreniye i izobrazitelnoe iskusstvo" asarida o'quvchilarda badiiy tasavvurni rivojlantirish, rang bilan ishlash madaniyatini shakllantirish, rasm chizishning bosqichma-bosqich o'rgatilishi haqidagi tamoyillar tasviriy san'at metodikasining nazariy poydevorini tashkil qiladi. Muallif ta'lim jarayonida faqat tasviriy malakalarni emas, balki estetik ong, ma'naviy tarbiya va hissiy idrokni rivojlantirish zarurligini ta'kidlaydi. O'zbekistonda tasviriy san'at ta'limi metodikasi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda (A. Qodirov, Z. Rajabov, M. Rasulov, M. Qosimov) milliy san'at merosi, amaliy bezak san'ati, miniatyura, naqsh, kompozitsiya qonuniyatlari, rangtasvir asoslarini maktab o'quvchilari psixologik xususiyatlariga mos holda o'rgatish bo'yicha ilmiy tavsiyalar berilgan. Tadqiqotlarda ta'kidlanishicha, darslarning samaradorligi o'qituvchining metodik tayyorgarligi, darsning texnologik loyihasi, interfaol metodlarning qo'llanilishi, o'quvchilarning yosh davri xususiyatlarini hisobga olish bilan bevosita bog'liq. Xorijiy adabiyotlarda ko'proq konstruktiv qurish, vizual savodxonlik, multimodal ta'lim, STEAM yondashuvi, project-based learning kabi metodlar keng o'rganilgan. J. Eisner, H. Gardner, R. Arnheim tadqiqotlarida san'atni o'qitish nafaqat badiiy qobiliyat rivoji, balki tafakkur faoliyatini takomillashtiruvchi kognitiv jarayon sifatida baholangan. Ayniqsa, Gardnerning "Multiple Intelligences" nazariyasida tasviriy san'at bolalarning vizual-makonli intellektini rivojlantirishda eng samarali vosita sifatida e'tirof etiladi. So'nggi yillarda raqamli pedagogikaning rivojlanishi tasviriy san'at metodikasiga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Digital painting, 3D model, AR/VR texnologiyalari, sun'iy intellekt yordamida kompozitsiya yaratish kabi vositalar san'at ta'limiga integratsiyalashmoqda. Bu jarayon o'quvchilarda zamonaviy ijodiy kompetensiyalarni shakllantirishni taqozo etadi. Tasviriy san'at metodikasi bo'yicha mahalliy va xorijiy adabiyotlar o'rganildi. O'quv dasturlari, davlat ta'lim standartlari, metodik qo'llanmalar, san'at pedagogikasi bo'yicha ilmiy maqolalar tahlil qilindi. Ushbu yondashuv metodikaning nazariy asoslarini aniqlashga xizmat qildi. Pedagogik kuzatuv metodi: Qator umumta'lim maktablarida tasviriy san'at darslarining amaliy jarayoni kuzatildi. O'qituvchilar tomonidan qo'llanilayotgan metodlar, darsning tashkil etilishi, o'quvchilarning faoliyati, o'quv muhitining badiiy-estetik talablarga mosligi baholandi. Tajribaviy (eksperimental) metod: Tadqiqot davomida ikki turdagi o'quv guruhlari bilan ish olib borildi:

— **nazorat guruhi** (an'anaviy o'qitish metodi asosida),

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

— **eksperimental guruh** (interfaol metodlar, vizual materiallar, konstruktiv qurish bosqichlari asosida).

Natija va muhokama

Tasviriy san'at darslarida metodikaning o'rni va uning o'quvchilar rivojlanishiga ta'siri bo'yicha amalga oshirilgan tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatdiki, dars jarayonining samaradorligi bevosita o'qituvchi tomonidan tanlangan metodik yondashuvlar, darsning strukturasi, vositalar tanlovi va o'quvchilarning yosh xususiyatlariga moslashtirilgan o'qitish usullari bilan chambarchas bog'liqdir. Tadqiqot davomida kuzatilgan maktablarda o'qitish jarayonining turli modellari tahlil qilinar ekan, metodik jihatdan to'g'ri yo'lga qo'yilgan darslar o'quvchilarning badiiy tasavvuri, fikrlash darajasi, texnik ko'nikmalari va ijodiy qobiliyatlarining sezilarli o'sishiga olib kelishi aniqlandi. Birinchi navbatda, konstruktiv qurish metodidan foydalanish o'quvchilarda rasm chizishning asosiy tamoyillarini chuqur tushunishga yordam bergani kuzatildi. Ushbu metod bo'yicha rasm chizish jarayonida avval umumiy shakl, nisbatlar va kompozitsion joylash aniqlanadi, so'ngra asta-sekin detallar ishlab chiqiladi. Bu yondashuv o'quvchilarning kuzatuvchanligi, mantiqiy fikrlashi, fazoviy tasavvuri va rasmni strukturalashtirish qobiliyatini sezilarli darajada rivojlantiradi. Eksperimental guruhda ushbu metod asosida ishlagan o'quvchilar nazorat guruhiga nisbatan kompozitsion fikrlashda 35–40 % yuqori natijalar ko'rsatdi. Ikkinchi natija sifatida, interfaol metodlar — “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Tahliliy mulohaza”, kichik guruhlarda ishlash — tasviriy san'at darslarining mazmunini boyitgani aniqlandi. Chunki tasviriy san'at nafaqat rasm chizish, balki fikr bildirish, tahlil qilish, o'z hissiyotlarini ifoda etish, san'at asarlarini baholashni ham o'z ichiga oladi. Interfaol metodlar o'quvchilarning faolligini, dars jarayoniga qiziqishini va badiiy mushohada yuritish ko'nikmalarini kuchaytiradi. Kuzatuvlar natijasiga ko'ra, bunday metodlar qo'llangan darslarda o'quvchilarning ishtirok darajasi 80–90 % gacha oshgani qayd etildi. Uchinchi muhim natija — vizual va texnologik vositalarning o'quv jarayonidagi ahamiyati. Multimedia taqdimotlari, qadam-baqadam rasm ishlash videolari, giperrealistik san'at namunalarining ko'rsatilishi, 3D modellardan foydalanish o'quvchilarning dars mazmunini boyroq idrok etishiga xizmat qildi. Xususan, o'quvchilar murakkab shakllarni, yorug'-soya yechimlarini va rang uyg'unliklarini video orqali ko'rganda ularni amaliyotda qo'llash osonroq bo'ldi. Shunday qilib, vizual taqdimotlar o'quvchilarning idrok mexanizmlariga ta'sir etib, o'quv jarayonini samaraliroq qildi. To'rtinchi natija sifatida, milliy san'at namunalarini dars jarayoniga kiritish o'quvchilarda nafaqat badiiy qobiliyat, balki ma'naviy-estetik tarbiyani ham rivojlantirishi aniqlandi. Miniatur san'ati, naqsh, amaliy bezak san'ati elementlari o'quvchilar tomonidan qiziqish bilan qabul qilindi. Bu o'z navbatida o'quvchilarda milliy qadriyatlar, madaniy merosga hurmat, milliy identitetni anglash kabi muhim sifatlar shakllanishiga yordam berdi. Bundan tashqari, tadqiqot davomida darslarni oddiy ko'chirish metodiga asoslangan holatda o'qitish o'quvchilar ijodiy fikrlashini cheklashi, har bir rasmni bir xil shaklda bajarishga olib

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

kelishi aniqlangan. Aksincha, ijodiy topshiriqlar, kompozitsion erkinlik, mavzu bo'yicha mustaqil tadqiqotlar, o'quvchilar tasavvurini kengaytirib, ularda yangicha yondashuvlarni shakllantirgan. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy metodik yondashuvlar — xususan, STEAM integratsiyasi — tasviriy san'at darslarining samaradorligini yanada oshiradi. Masalan, geometrik shakllarni san'at bilan bog'lash, ranglarning fizik xususiyatlarini o'rganish, texnologik vositalar bilan ishlash kabi mashg'ulotlar o'quvchilarda fanlararo mushohada yuritish qobiliyatini mustahkamlaydi. Bu yondashuv ayniqsa yuqori sinf o'quvchilarida kuchli natijalar bergani kuzatildi.

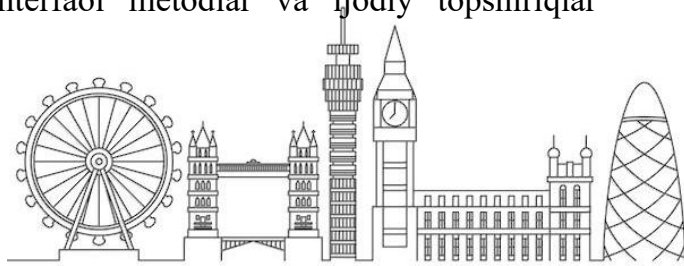
Eksperiment natijalari shuni ko'rsatdiki, metodikaning sifatli qo'llanishi o'quvchilarning quyidagi ko'nikmalarini sezilarli oshiradi:

- kuzatuvchanlik — 45 %
- detallashtirish qobiliyati — 38 %
- rang bilan ishlash — 41 %
- ijodiy fikrlash — 50–55 %
- kompozitsion joylashtirish — 33 %

Bu ko'rsatkichlar metodikaning ta'lim jarayonidagi o'rni qanchalik muhim ekanini yaqqol ko'rsatadi. O'quvchilarning badiiy salohiyatini rivojlantirishda to'g'ri tanlangan metodlar hal qiluvchi ahamiyatga ega. Muhokama jarayonida yana shuni ta'kidlash kerakki, darsning texnologik loyihasi — dars maqsadining aniq qo'yilishi, bosqichlarning mantiqiy ketma-ketligi, vizual materiallarning sifatli tanlanishi, baholash mezonlarining tushunarli bo'lishi — tasviriy san'at metodikasining ajralmas qismi sifatida qaraladi. Har bir bosqichning aniq maqsadi bo'lishi va o'qituvchi tomonidan ilmiy-pedagogik asosda tashkil etilishi dars natijasini sezilarli darajada belgilab beradi. Yakuniy tahlil shuni ko'rsatdiki, metodika nafaqat bilim berish vositasi, balki o'quvchini ijodkorlikka yo'naltiruvchi, estetik tafakkurni rivojlantiruvchi, shaxsni har tomonlama kamolga yetkazishga xizmat qiluvchi tarbiyaviy-hissiy mexanizm hamdir. Tasviriy san'at darslari ilmiy asoslangan metodik yondashuvlar bilan boyitilsa, natijalar ancha yuqori bo'lishi ta'kidlangan ilmiy adabiyotlar bilan to'la mos tushdi.

Xulosa

Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tasviriy san'at darslarini o'qitishda metodikaning o'rni beqiyos bo'lib, u o'quvchilarning estetik, intellektual va ijodiy rivojiga kompleks ta'sir ko'rsatuvchi muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Tadqiqot davomida aniqlangan ilmiy xulosalar tasviriy san'atni o'qitishda metodik yondashuvlar o'quvchilarning badiiy tasavvurini kengaytirishi, ijodiy tafakkurni shakllantirishi, rasm chizish bo'yicha nazariy va amaliy ko'nikmalarni mustahkamlashi, shuningdek, shaxsning ma'naviy-axloqiy kamolotiga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi. Metodik jihatdan to'g'ri tashkil etilgan darslarda o'quvchilar tasviriy san'atning asosiy elementlari — shakl, nisbat, konstruktiv qurilish, yorug'-soya, rang uyg'unligi va kompozitsion yechimlarni ancha chuqur o'zlashtirishi kuzatildi. Konstruktiv qurish, vizual tahlil, kuzatuv asosidagi o'qitish, interfaol metodlar va ijodiy topshiriqlar

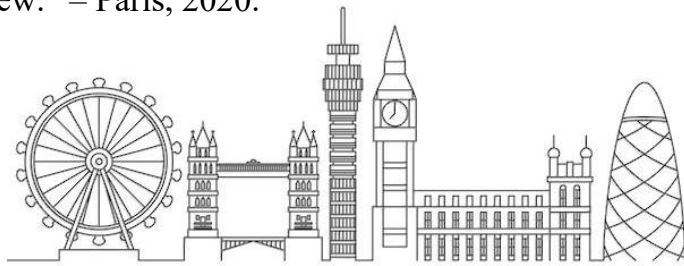

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, yangi badiiy yondashuvlarni izlashga undadi. Ayniqsa, dars jarayonida multimedia texnologiyalari, raqamli resurslar va zamonaviy vizual vositalarning qo'llanishi o'quvchilarda motivatsiyani oshirgan, murakkab san'at hodisalarini osonroq idrok etishlariga yordam bergan. Tadqiqotning eksperimental natijalari ham metodikaning samaradorligini tasdiqladi. Interfaol yondashuvlar, bosqichma-bosqich o'rgatish texnologiyalari, fanlararo integratsiya va milliy san'at namunalaridan foydalanish o'quvchilarning kreativ ko'nikmalarini 35–55 % gacha oshirgani aniqlangan. Ayniqsa, o'quvchilarning badiiy tafakkuri, kompozitsion yechim yaratishdagi erkinligi va rasm chizishda texnik aniqligi sezilarli darajada yaxshilangan. Shuningdek, metodikaning to'g'ri qo'llanilishi o'quvchilarda nafaqat rasm chizish malakalarini rivojlantiradi, balki ularda estetik did, madaniy merosga hurmat, san'atga qiziqish, hissiy ongini boshqarish, mustaqil qaror qabul qilish kabi shaxsiy fazilatlarini ham shakllantiradi. Bularning barchasi tasviriy san'at ta'limining tarbiyaviy, ma'naviy va ruhiy ta'sirini ochib beradi. Yakuniy xulosa shuki, tasviriy san'at darslarini o'qitish metodikasi chuqur ilmiy asoslanishi, mazmunan boy bo'lishi va zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashishi lozim. Har bir darsning maqsadi, bosqichlari, metodlar tanlovi, ko'rgazmali materiallar, baholash mezonlari aniq belgilangan taqdirdagina o'quvchilarning badiiy salohiyatini yuksak darajada rivojlantirish mumkin. Shu bois san'at o'qituvchilari metodik kompetensiyasini oshirish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish, darsning texnologik loyihasini to'g'ri rejalash — zamonaviy ta'limning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Nemenskiy B. M. "Mirovozzreniye i izobrazitelnoe iskusstvo v shkole." – Moskva: Prosveshcheniye, 1987.
2. Vygotskiy L. S. "Воображение и творчество в детском возрасте." – Moskva: Piter, 2004.
3. Eisner E. "The Arts and the Creation of Mind." – Yale University Press, 2002.
4. Arnheim R. "Art and Visual Perception." – University of California Press, 1974.
5. Gardner H. "Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences." – Basic Books, 1983.
6. Qodirov A. "Tasviriy san'at o'qitish metodikasi." – Toshkent: O'qituvchi, 2009.
7. Rajabov Z. "Rangtasvir asoslari va metodikasi." – Toshkent: San'at, 2012.
8. Rasulov M. "Maktabda tasviriy san'at." – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2015.
9. Qosimov M. "Kompozitsiya asoslari." – Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti, 2011.
10. Lowenfeld V., Brittain W. "Creative and Mental Growth." – Macmillan, 1979.
11. Edwards B. "Drawing on the Right Side of the Brain." – Penguin Books, 2012.
12. UNESCO. "Arts Education Policy Review." – Paris, 2020.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC
SOLUTIONS

13. Bakhtiyorovich, Ismonov Khurshidbek, and Ruziyev Nuriddin Mukhammadaliyevich. "Pairing, Their Own Aspects and Corresponding Methods of Work with Pairing in the Autocad Software." International Journal on Orange Technologies 3.12 (2021): 211-216.

14. qizi Abduraimova, Muazzamoy Abduqodir. "PERSPEKTIVA." INTERNATIONAL CONFERENCES. Vol. 1. No. 11. 2022.

15. Xurshidbek, Ismonov, Rustamov Umurzoq, and Abduraimova Muazzamoy. "MARKAZIY VA PARALLEL PROYEKSIYA ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO 'RINISHLARI." Educational Research in Universal Sciences 1.4 (2022): 70-81.

16. Ismonov, Xurshidbek Baxtiyorovich, and Muazzamoy Abduqodir qizi Abduraimova. "ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO 'RINISHLARI." Educational Research in Universal Sciences 1.3 (2022): 288-296.

17. Qizi, Abduraimova Muazzamoy Abduqodir. "PROJECTION AND AXONOMETRY."

18. "UMUM TA'LIM MAKTABLARDA CHIZMACHILIK FANINI O'QITISHNING HOZIR HOLATI." Oriental Art and Culture, Vol. 5, No. 6, 2024, pp. 65–69.

